

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-67>

УДК 316.175.2-132

Зацепіна Н.О.

Національний університет «Запорізька політехніка»

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. В статті проведено аналіз феноменології релігійного туризму, враховуючи певні філософські традиції, започатковані у першій половині ХХ століття Едмундом Гуссерлем та іншими, які зазначали що свідомість вживлено до тіла (в світі), а тіло поєднане во єдине зі свідомістю (з пізнанням світу). Поняття феноменології визначено як дослідження нашого досвіду – як ми переживаємо будь-що, у тому числі й релігійний досвід. Феноменологія досліджує структуру пережитого людиною свідомого досвіду, аналізуючи його – типи, інтенціональні форми і смисли, динаміку і умови можливостей – сприйняття, мислення, уяви, емоцій, воління та дії. Визначено, що будь-які феномени, у тому числі й релігійні, людина переосмислює об'єктивно, із інтенціональним змістом суб'єктивних актів своєї свідомості. Зазначено, що феноменологія релігійного туризму – це дослідження структур релігійної свідомості, як вони переживаються з точки зору першої особи, тобто суб'єкта туристської діяльності.

Ключові слова: феноменологія, свідомість, філософія свідомості, феномени, релігійний досвід, релігійний туризм, інтенціональність, релевантність, патерни.

Zatsepina Nataly

National University «Zaporizhia Polytechnic»

PHENOMENOLOGY OF RELIGIOUS TOURISM

Summary. The article analyzes the phenomenology of religious tourism, taking into account certain philosophical traditions that began in the first half of the twentieth century by Edmund Husserl and others, who noted that consciousness is embedded in the body (in the world) and the body is united with consciousness (the world). The essential aspects of the phenomenon of religious tourism (pilgrimage) have been analyzed, the phenomenology of religious tourism within its present boundaries has been characterized, and the traditions of religious tourism that have led to its independence have been identified. The concept of phenomenology is defined as a study of our experience – how we experience anything, including religious experience. Phenomenology examines the structure of a person's conscious experience, analyzing it – types, intentional forms and meanings, dynamics and conditions of opportunity – perception, thinking, imagination, emotions, volition and action. It is determined that phenomena are all that a person is aware of: objects and events around him, other people, himself, and even a reflection of his own conscious experience (in reflection) as he experiences it. In the technical sense, phenomena are objects because they are given consciousness in terms of perception, imagination, thought or willpower. It is determined that any phenomena, including religious ones, are reinterpreted objectively by the person, with the intentional content of the subjective acts of his consciousness. The phenomenology of religious tourism within its present boundaries is characterized and the traditions of religious tourism that have led to its independence have been defined. It has been stated that the phenomenology of religious tourism is a study of the structures of religious consciousness as they are experienced from the perspective of the first person, that is, the subject of tourist activity. It has been determined that the phenomenology of religious tourism deals with the study of the meanings of religious objects and phenomena in the religious experience of man, in particular, the significance of religious objects, events, instruments, the flow of time, religious self, etc. – insofar as these religious objects appear and experience. the world and life.

Keywords: phenomenology, consciousness, philosophy of consciousness, phenomena, religious experience, religious tourism, intentionality, relevancy, patterns.

Постановка проблеми. Туризм є невід'ємною частиною життя суспільства, будучи в сучасну епоху феноменом світового масштабу. Релігійний туризм, в свою чергу, відноситься до того виду людської діяльності, походження якого пролонговано в глибоку давнину, крім того, він активно проявляє себе в сьогоденні і має великі перспективи в майбутньому. Релігійний туризм, будучи явищем світової релігії, сприяє, в свою чергу, розкриттю та розумінню різних сторін і характеристик самої релігії, її сутності, видів, форм і функцій в «живому» вигляді. На конкретних прикладах можна познайомитися як з рівнем розвитку певних історичних епох і цивілізацій, так і зі ступенем вдосконалення різних сфер людського життя та діяльності, на

які впливала релігія. Для комплексного пізнання будь-якого глобального соціального явища, яким є і релігійний туризм, вважається за необхідне розгляд його з точки зору його сутності, а саме з точки зору феноменології.

Феноменологія як філософська традиція, започаткована у першій половині ХХ століття Едмундом Гуссерлем, Мартіном Хайдеггером, Морісом Мерле-Понті, Жаном-Полем Сартром та іншими. Як наука, феноменологія була в центрі традицій континентальної європейської філософії протягом усього ХХ століття, тоді як філософія свідомості виникла в традиції австрійсько-англо-американської аналітичної філософії, яка розвивалася протягом двадцятого століття. Однак сутнісний характер розумової діяльності лю-

дини вирішувався в цих двох традиціях, тому їх аналіз перетинається. Таким чином, аналізуючи феноменологію релігійного туризму в цій статті, будемо враховувати обидві філософські традиції.

Актуальність багатоаспектного вивчення феномена туризму, і зокрема його релігійної складової, проявляється в постійному збільшенні паломницьких потоків та попиту на подібні туристські послуги в різних регіонах світу. Слід зазначити, що в своєму первісному розумінні феноменологія релігійного туризму – це вивчення релігійних феноменів, а саме релігійних явищ, а не того, що є в реальності. Основне завдання – охарактеризувати феноменологію релігійного туризму в його сучасних межах та визначити традиції релігійного туризму, які призвели до незалежності цього визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Певні сторони феномену туризму стають предметом наукового осмислення відповідних наук. В області як соціології, так і антропології виходили фундаментальні роботи про природу самого феномена туризму та його зв'язку з паломництвом, обрядами, розвагами, життєвим циклом людини. Перші подібні праці з'явилися в 70-х рр. Це роботи антрополога Тернера (Turner, 1969) на тему обрядів та паломництва, соціолог Шікжентміхалі (Csikszentmihalyi, 1975) першим проаналізував туристські потоки. Маккенелл (MacCannell, 1976) провів загальнонауковий аналіз туристських потоків з соціологічної, антропологічної та семіотичної точок зору. Граберн (Graburn, 1983) присвятив своє дослідження вивченню туризму на стику культур в світі на фоні поширення взаємопроникнення між Європою і Північною Америкою. Розвиток досліджень в області феномену туризму також можна прослідкувати через виникнення дослідницьких інститутів та різних організацій, зацікавлених комерційними і теоретичними аспектами розвитку туризму. Серед сучасних зарубіжних вчених, які займаються дослідженням проблем сфери туризму з точки зору її феномену, необхідно відзначити С. Коена, Д. Маккенела, Д. Белла, З. Роджека, Д. Бурстін, Д. Уррі, Е. Гідденса і Н. Грабена. Питання паломництва і релігійного туризму в останні роки розглядали вчені, які займаються комплексними науковими дослідженнями в туристській сфері, серед них: Г.В. Антюфеев, Ю.К. Байназаров, І.В. Брандт, С.Ю. Житеньов, П.І. Караневський, М.С. Кірова, В.С. Новиков, Ю.С. Путрик, С.І. Реснянская, Т.Т. Христов. Але ж сутнісні аспекти феномену релігійного туризму (паломництва) не були достатньо вивчені.

Саме тому головною метою цього дослідження є аналіз сутності феномену релігійного туризму (паломництва) з точки зору науки феноменології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли філософія вийшла з платонівської печери, то почала розвиватися саме з цього античного розрізнення. Однак феноменологія як розуміння навколишнього, не розвивалася аж до ХХ століття та досі недостатньо вивчена у деяких колах сучасної філософії. В рамках визначеної мети дослідження потрібно зрозуміти, як філософія переходить від вихідного поняття феноменів до феноменології як розуміння навколишнього.

Спочатку, у ХVIII столітті, «феноменологію» розуміли як теорію чуттєвих явищ, яка необхід-

на для емпіричних знань, перш за все чуттєвих явищ, до яких також відносяться й релігійні. Термін «феноменологія» (латинською мовою Phenomenologia) ввів Крістоф Фрідріх Етінгер у 1736 році. Пізніше німецький термін «phänomenologie» вжив Йоганн Генріх Ламбер, послідовник Крістіана Вольфа. Також у багатьох своїх дослідженнях цей термін використовували Еммануїл Кант та Йоганн Готліб Фіхте. У 1807 р. Гегель написав книгу під назвою «Phänomenologie des Geistes», яка часто перекладається як «Феноменологія духу». У 1889 року Франц Brentano використовував цей термін, щоб описати те, що він називає «deskриптивною» (описовою) психологією. Звідси Гуссерль прийняв цей термін для нової науки про свідомість. Але за останні століття цей термін мав багату історію свого становлення, в якій можна знайти сліди розвитку науки про феноменологію.

Якщо розглядати строго емпірично, то в людській свідомості є чуттєві дані або якості, або закономірності власних відчуттів суб'єкта (бачити червоний тут і зараз, відчуття тикання, прослуховування високого голосу чи дзвону), або чуттєві патерни об'єктів навколишнього світу, як вигляд і запах чи колір квітів (те, що Джон Локк називав вторинними якостями об'єктів). Якщо міркувати строго в раціональному руслі, то в свідомості існують раціонально сформульовані «чіткі ідеї» (згідно ідеалам Рене Декарта). У теорії пізнання Іммануїла Канта, яка поєднує раціоналістичну та емпіричну цілі, є феномени, визначені як об'єкти, в яких вони представлені як предмети-як-вони-є або предмети-як-вони-представляються, тобто якими вони є у свідомості (при синтезі сенсорної та концептуальної форм об'єктів-як-вони-пізнаються людиною). У теорії науки Огюста Канта феномени (phenomenes) – це факти (facts, тобто те, що відбувається), які повинні бути пояснені тією чи іншою науковою теорією. Отже, в гносеології ХVIII і ХІХ ст. феномени є перш за все відправною точкою для побудови знання та перш за все науки. Відповідно, феномени в звичному та в сучасному розумінні – це все, що людина спостерігає (сприймає) та хоче пояснити.

Після появи психології як науки наприкінці ХІХ століття феномени набули дещо іншого значення. У «Психології з емпіричної точки зору» (1874) Франца Brentano феномени розуміються як те, що відбувається в розумі, тобто акти свідомості (або значущі моменти), а фізичними феноменами є об'єкти зовнішнього сприйняття, починаючи з кольорів та форм. З точки зору Brentano, фізичні феномени присутні «інтенціонально» в актах свідомості. Цей погляд зображує ідею Brentano про те, що він називає «інтенціональним внутрішнім існуванням», але його онтологія залишається нерозвинутою (немає пояснення того, що означає існувати в розумі та чи існують фізичні об'єкти лише в розумі). Загалом, можна визначити, що феномени – це все, що людина усвідомлює: предмети та події навколо неї, інших людей, саму себе і навіть відображення власного свідомого досвіду (у рефлексії), коли вона його переживає. У технічному розумінні феномени – це об'єкти, оскільки вони даються свідомості з точки зору сприйняття, уяви, думки чи сили волі.

Таке розуміння феноменів було покликане створити новий науковий напрям – феноменологію. Brentano розрізняв описову (дескриптивну) та генетичну психологію. Генетична психологія шукає причини різних типів феноменів, а дескриптивна психологія визначає та класифікує подібні типи, такі як сприйняття, судження, емоції тощо. На думку Brentano, будь-який психічний феномен чи акт свідомості, який спрямований на об'єкт, і саме так спрямовані лише ментальні феномени. Визначення інтенціональної спрямованості – це відмінна риса описової (дескриптивної) психології Brentano. У 1889 році Brentano використовував термін «феноменологія» для описової психології, що в підсумку призвело до створення нової науки – феноменології Гуссерля.

Феноменологію, яку ми знаємо, заснував Едмунд Гуссерль у своїх «Логічних дослідженнях» (1900-1901). У цьому монументальному дослідженні пов'язані дві істотно різні теоретичні лінії: психологічна теорія Бернарда Больцано, яка продовжувала ідеї Франца Brentano та Вільяма Джеймса («Принципи психології», що вийшли в 1891 р. та мали великий вплив на Гуссерля), та логічна чи семантична теорія, яка продовжує ідеї Бернарда Больцано і ряду сучасників Гуссерля, які створили сучасну логіку, включаючи Готлоба Фреге. Цікаво, що обидві лінії дослідження сягають від Арістотеля та обидві дали значні нові плоди за часів Гуссерля. «Логічні дослідження» Гуссерля [2, с. 6–288] натхненні ідеалом логіки Больцано при використанні концепції дескриптивної психології Brentano. У своїй доктрині (1835 р.) Больцано розмежував суб'єктивні та об'єктивні ідеї або уявлення (*Vorstellungen*). По суті, Больцано критикував Канта та попередніх класичних емпіристів та раціоналістів за відсутність таких відмінностей, які перетворювали феномени на щось лише суб'єктивне. Логіка вивчає об'єктивні ідеї, включаючи пропозиції, що, в свою чергу, створюють об'єктивні теорії, які ми знаходимо в науці. Навпаки, психологія буде вивчати суб'єктивні ідеї, певний зміст (частини) розумової діяльності, які відбуваються в певних думках в той чи інший час.

Гуссерль намагався досягти обох цілей в одній науці. Тому феномени слід переосмислювати об'єктивно, із інтенціональним змістом суб'єктивних актів свідомості (іноді їх називають «інтенціональними об'єктами»). Тому феноменологія вивчає цей конгломерат свідомості та зкорельовані з нею феномени. В «Ідеях І» (Книга перша, 1913 р.) Гуссерль вводить два грецьких слова, які мають на меті передати його версію больцановського розрізнення: *poesis* і *poema*, від грецького дієслова «*poieo*» (ποιεω), «сприймати», «мислити», «мати на увазі», – звідси іменник *poios*, або розум. Інтенціональний процес свідомості називається *poesis*, а його ідеальний зміст – *poema*. Ноема, як акт свідомості, Гуссерлем також був описаний як ідеальний сенс та «інтенційний об'єкт». Таким чином феномен або об'єкт-як-явище стає ноемою чи інтенційним об'єктом. Різні інтерпретації теорії Номи Гуссерля були висунуті у зв'язку з різними способами розробки основної теорії інтенційності Гуссерля, в якій елемент свідомого суб'єкта або Нома – це скоріше інструмент наміру.

Тому феноменологія для Гуссерля поєднує певний тип психології з певною логікою. Вона розвиває дескриптивну чи аналітичну психологію, яка, одним словом, визначає та аналізує дії суб'єктивної психічної діяльності чи переживань як актів свідомості. Але вона також розвиває певну логіку – теорію сенсу (сьогодні ми її називаємо «логічною семантикою»), яка визначає та аналізує об'єктивний зміст свідомості: ідеї, поняття, образи, пропозиції – одним словом, всілякі ідеальні значення, об'єкти з інтенціональним змістом або номатичними смислами різних видів досвіду. Такий зміст може бути трансльований різними актами свідомості та в цьому сенсі він представляє об'єктивні, ідеальні значення. Слідуючи Больцано (і, певною мірою, платонічній логіці Германа Лоца), Гуссерль порівнював відому логіку, математику чи науку лише з психологією, перш ніж науковці насправді задумалися про це. Так само він розрізняв феноменологію та просту психологію. З точки зору Гуссерля, предметом феноменології є свідомість і об'єктивні значення, що дозволяють передати переживання, але які не зводяться до суто суб'єктивних епізодів. Ідеальний сенс – це рушій інтенції в актах свідомості.

Феноменологія знайшла свою самостійність завдяки Гуссерлю, так як епістемологія знайшла такий статус завдяки Декарту, а онтологія або метафізика – завдяки Арістотелю, який йшов за Платоном. Тим не менше, феноменологія практикувалася століттями, незалежно від того, мала вона назву чи ні. Індуїстські та буддистські філософи практикували феноменологію, коли вони міркували про стан свідомості, досягнутий за допомогою різних медитацій. Декарт, Юм і Кант практикували феноменологію, коли надавали характеристики станів сприйняття, мислення та уяви. Коли Brentano класифікував типи психічних феноменів, визначених орієнтацією свідомості, він також практикував феноменологію. Джеймс також практикував феноменологію, коли він давав оцінку різного роду ментальній діяльності у потоці свідомості, посилаючись в тому числі на її втілення та її залежність від звички. Й сучасні аналітичні філософи, займаючись проблемами свідомості та інтенціональності, також практикували феноменологію. Тим не менш, незважаючи на свої багатовікові корені, феноменологія розцвіла як наука лише у Гуссерля.

Праці Гуссерля викликали лавину феноменологічних текстів в першій половині ХХ століття. Різноманіття традиційної феноменології зрозуміло з «Енциклопедії феноменології» [3], яка має різні статті щодо визначення семи типів феноменології (див. таблицю).

У сучасній філософії релігійної свідомості термін «феноменологія» взагалі відноситься лише до характеристики таких чуттєвих якостей як релігійне бачення, слухання тощо – як це: мати всілякі релігійні відчуття. Однак релігійний досвід людини часто наповнений багатшим змістом і не зводиться до єдиного лише релігійного відчуття. Відповідно, у феноменологічній традиції феноменологія релігійного туризму трактується набагато ширше і займається смислами релігійних предметів та явищ в релігійному досвіді людини, зокрема, значенням релігійних об'єктів, подій, інструментів, потоку часу, релігійної самості

Таблиця

Типологічна характеристика феноменології

Типи феноменології	Типологічна характеристика
Трансцендентальна конститутивна феноменологія	вивчає те, як конститууються об'єкти в чистій або трансцендентальній свідомості, залишаючи осторонь питання про будь-яке відношення до навколишнього природного світу
Натуралістична конститутивна феноменологія	вивчає, як свідомість констатує або приймає об'єкти природного світу, допускаючи – разом з природною установкою – що свідомість є частиною природи
Екзистенційна феноменологія	вивчає конкретне людське існування, в тому числі переживання вільного вибору або дії в конкретних ситуаціях
Генеративна історичистська феноменологія	вивчає генерацію сенсу наших переживань в історичних процесах колективного досвіду
Генетична феноменологія	вивчає генезис смислів речей у суб'єктивному потоці переживань
Герменевтична феноменологія	вивчає інтерпретативні структури досвіду, то, як ми усвідомлюємо і взаємодіємо з об'єктами, що оточують нас в світі людського існування, включаючи нас самих і інших людей
Реалістична феноменологія	вивчає структуру свідомості та інтенціональності, допускаючи існування цієї структури в реальному світі, який здебільшого має зовнішнє відношення до свідомості та жодним чином не проводиться свідомістю

тощо – настільки, наскільки ці релігійні предмети з'являються та переживаються людиною в навколишньому світі та житті.

Феноменологію релігійного туризму спочатку можна визначити як дослідження релігійного досвіду або структур релігійної свідомості. Буквально феноменологія релігійного туризму – це вивчення «феноменів», релігійних явищ, предметів чи релігійних об'єктів, як вони є у релігійному досвіді людини, так і в тому, якими способами вона переживає свій релігійний досвід та розуміє релігійні предмети, а значить, і смисли, які мають ці предмети в її релігійному досвіді. Феноменологія релігійного туризму визначає свідомий релігійний досвід, випробуваний з суб'єктивної точки зору або з позиції першої особи, а також визначає структуру різних видів релігійного досвіду людини, від сприйняття релігійних предметів, мислення про них, від ментальної діяльності, включаючи пам'ять, уяву, емоції, бажання і воління до тілесної свідомості, втіленої дії та соціальної діяльності, включаючи й релігійну туристську діяльність.

Структура цих форм релігійного досвіду включає, як правило, те, що Гуссерль називає «інтенціональністю», тобто релігійним наміром, а саме орієнтацію релігійного досвіду на об'єкти в релігійному світі, властивість свідомості, завдяки чому вона є свідомістю чогось релігійного або про щось релігійне. Відповідно до класичної гуссерліанської феноменології, релігійний досвід людини базується лише на її певних релігійних концепціях, думках, ідеях, образах тощо. Вони утворюють зміст відповідних релігійних переживань та відрізняються від релігійних об'єктів, які вони представляють або мають на увазі.

В основі інтенціональності релігійної свідомості, яка проявляється рефлексією чи аналізом, передбачається існування інших структур, які доповнюють форми її переживання. Тому феноменологія релігійного туризму розробляє всебічну концепцію усвідомлення всього релігійного: часу (у межах потоку релігійної свідомості), усвідомлення релігійного простору (насамперед у процесі сприйняття релігійних об'єктів), уваги (так званої «горизонтальної» свідомості), усвідомлення власності на релігійний досвід (самосвідомість – в певному релігійному сенсі), релігійна

самосвідомість (свідомості про самого себе та свою релігійність), релігійне «я» в його різних проявах (як мислячої та діючої тощо), втілювана релігійна дія (включаючи кінестетичне усвідомлення власного релігійного руху), цілі релігійних дій та інтенції (більш-менш очевидні), усвідомлення інших особистостей (емпатія, інтерсуб'єктивність, колективність), мовна діяльність (включаючи розуміння релігійного об'єкта, релігійне спілкування та розуміння інших), соціальну релігійну взаємодію (включаючи колективну релігійну діяльність) та релігійна активність у навколишньому середовищі та щоденна релігійна активність (у певній культурі чи релігії).

Крім того, на іншому рівні виявляються наміри людини щодо різних причин або умов релігійної реалізації – релігійних можливостей – інтенціональності, включаючи паломницьку практику, фізичні навички, культурний релігійний контекст, релігійну мову та інші соціальні релігійні практики, суспільне релігійне походження та контекстуальні аспекти інтенціональної релігійної діяльності. Тому феноменологія релігійного туризму переносить нас від свідомого релігійного досвіду до умов, які допомагають йому набуті інтенціональності, тобто релігійного наміру. Традиційна феноменологія релігійного туризму орієнтована на суб'єктивні, практичні та соціальні умови релігійного досвіду. Однак філософія сучасної релігійної свідомості зосереджується насамперед на нейронних субстратах досвідчених релігійних переживань, на тому, як свідомий релігійний досвід та ментальні релігійні вірування чи інтенціональність ґрунтуються на мозковій активності.

Але наскільки ці основи досвідчених переживань стосуються сфери феноменології релігійного туризму, залишається складним питанням. Адже культурні релігійні умови здаються тісніше пов'язаними з релігійними переживаннями людини і звичної релігійною самооцінкою, ніж пов'язані з ними електрохімічні процеси в мозку, не кажучи вже про квантово-механічні стани фізичних систем, до яких людина може мати відношення. Можна з упевненістю сказати, що феноменологія релігійного туризму, принаймні

деяким чином підводить людину до якихось фонових умов її релігійних переживань.

Свідомим релігійне переживання робить обізнаність суб'єкта про релігійне переживання при його проживанні або здійсненні. Ця форма внутрішнього усвідомлення була предметом суперечок протягом століть після того, як вона з'явилася в концепції локківської свідомості, яка розвинула ідею декартової свідомості (conscience, свідомість). Так і Франц Brentano [1] стверджував, що це усвідомлення досвіду не є якимось внутрішнім спостереженням за досвідом, як ніби суб'єкт робить дві речі одночасно. Сучасні ж теоретики пропонували два рішення, тобто розглядати усвідомлення досвіду як високорівневе сприйняття ментальної активності суб'єкта та й як високорівневу думку про таку активність. Сартр, в свою чергу, спираючись на ідеї Brentano і Гуссерля, займав позицію, що це інша форма сутнісної структури релігійного переживання. Ці питання виходять за межі цієї статті, але маємо на увазі, що вищенаведені результати феноменологічного аналізу окреслюють сферу дослідження та визначають методологію. Адже поінформованість про релігійні переживання є визначальною рисою свідомого релігійного досвіду, що надає йому суб'єктивний, пережитий характер. Саме експериментальний характер релігійного досвіду дозволяє вивчати об'єкт дослідження, тобто релігійний досвід набувається з позиції першої особи, і подібна перспектива є характерною рисою методології феномену релігійного туризму.

Свідомий релігійний досвід є вихідною точкою феноменології релігійного туризму, але цей досвід зводиться до менш чітко усвідомлених релігійних явищ. Як підкреслював Гуссерль та інші автори, людина непевно усвідомлює об'єкти на полях або периферії своєї уваги, і лише імпліцитно усвідомлює більш широкий обрій об'єктів у навколишньому світі. Більше того, як підкреслює Хайдеггер, людина не чітко усвідомлює свої звичні схеми дій у практичних питаннях, наприклад, коли вона ходить, забиває цвях або говорить рідною мовою, вона експліцитно не усвідомлює своїх звичних патернів дії. Більше того, як кажуть психологи, більша частина інтенціональної розумової діяльності людиною не усвідомлена, але це може бути процес аналізу чи питань, коли вона усвідомлює, як вона щось відчуває чи думає про щось.

Тому можемо припустити, що сфера феноменології релігійного туризму – власний релігійний досвід людини – поширюється від свідомого релігійного досвіду до підсвідомої та навіть несвідомої психічної діяльності та пов'язаних із цим релевантних фонових умов, імпліцитно задіяних у релігійному досвіді людини. Але це суперечливі питання, мета яких пояснити, де провести межу, яка відокремлює феноменологію релігійного туризму від інших сфер.

Для елементарної вправи у феноменології релігійного туризму розглянемо низку типових переживань, які можливі для нас у повсякденному житті та взятих з позиції першої особи:

Я бачу цю ікону Божій матері у сутінках, які наступають над церквою ввечері.

Я чую звук дзвонів, які розповсюджуються над околицями міста.

Я думаю про те, що релігійний досвід стає більш свідомим під час паломництва.

Я хочу, щоб, як і минулого року, у моєї родині ніхто не хворів.

Я уявляю жахливу тварюку, як з мого нічного кошмару.

Я збираюся завершити роботу над текстом свого послання до бога до полудня.

Я акуратно обходжу розбите скло на тротуарі біля храму.

Я посилаю свою молитву до бога, спрямовуючи її до небес.

Я добираю слова для вираження своєї думки в розмові зі своїми супутниками.

Це основні характерні особливості деяких звичних видів релігійного чи життєвого досвіду. Кожна позиція – це проста форма феноменологічного опису, такий щоденний релігійний досвід, який артикулюється повсякденною українською мовою. Суб'єктний термін «Я» – це індикатор структурованості релігійного досвіду від першої особи: інтенціональність (намір) походить від суб'єкта. Дієслово вказує на описаний тип інтенціональної дії: сприйняття, мислення, уяву тощо. Важливо те, як людина уявляє або інтендує усвідомлювані об'єкти в своїх переживаннях, особливо те, як вона бачить, уявляє чи думає про ці об'єкти. Безпосереднє вираження об'єкта («цю ікону Божій матері») позначає спосіб подання об'єкта в досвіді: зміст або значення переживання, суть того, що Гуссерль називав «Ноєм». По суті, об'єктна фраза виражає визначену дію Ноємі в тій мірі, яку дозволяють мовні виразні можливості. Загальна форма цієї пропозиції артикулює базову форму інтенціональності в переживанні: суб'єкт-акт-зміст-об'єкт.

Багатий феноменологічний опис або інтерпретація, подібні до тих, які можна знайти у Гуссерля, Мерло-Понті та ін., будуть сильно відрізнятися від представлених вище простих феноменологічних дескрипцій. Але такі прості дескрипції виявляють базову форму інтенціональності. Розширюючи феноменологічний опис, можна оцінити релевантність контексту відповідного релігійного переживання. Можна звернутися до більш широких умов можливості даного типу релігійного досвіду. Подібно до того в ході феноменологічної практики класифікуються, описуються, інтерпретуються та аналізуються зразки переживань згідно власного релігійного досвіду. Феноменологія релігійного досвіду, таким чином, веде до аналізу умов можливості інтенціональності, які включають моторні навички та звички, фонові соціальні практики і нерідко – мову з тим особливим місцем, яке вона займає в справах щодо отримання релігійного досвіду.

Висновки. Таким чином, у таких інтерпретаційно-дескриптивних аналізах будь-яких релігійних переживань можна безпосередньо спостерігати аналіз звичних форм свідомості, свідоме переживання чогось. Тому ключову роль у структурі релігійного досвіду людини займає інтенціональність, а феноменологія релігійного досвіду значною мірою є вивченням різних аспектів його інтенціональності. Таким чином досліджуються структури потоку свідомості, стійкого «Я», втіленого «Я» та тілесних дій під час здійснення будь-

якого релігійного акту, у тому числі й релігійної діяльності на прикладі релігійного туризму. Також, залежно від того, як працюють ці феномени, людина звертається до аналізу релевантних умов, які роблять можливим його релігійний досвід в наявному вигляді та дають їм змогу представити та інтендувати у властивій їм манері.

Таким чином, феноменологія релігійного досвіду призводить до аналізу можливості інтенціональності, які включають моторні навички та звички, фонові соціальні релігійні практики та нерідко – мову з тим особливим місцем, яке вона займає в ситуаціях отримання релігійного досвіду під час здійснення паломництва.

Список літератури:

1. Brentano Ф. О происхождении нравственного познания. Перевод с нем. А.А. Анипко. СПб. : Алетея, ЛМИ при философском факультете СПбГУ, 2000. 186 с.
2. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2000. 752 с. (Классическая философская мысль). С. 6–288.
3. Encyclopedia of Phenomenology, Kluwer Academic Publishers, 1997, Dordrecht and Boston. URL: <https://www.worldcat.org/title/encyclopedia-of-phenomenology/oclc/36120899> (дата звернення: 04.03.2020).
4. Smith, David Woodruff, «Phenomenology», The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2013/entries/phenomenology/> (дата об'єкту: 05.03.2020).

References:

1. Brentano, F. On the origin of moral knowledge. Translation from it. A.A. Anipko. Publisher: SPb.: Aleteyya, LMI at the Faculty of Philosophy of St. Petersburg State University, 2000. 186 p.
2. Husserl, E. Logical research. Cartesian reflections. The crisis of European sciences and transcendental phenomenology. The crisis of European humanity and philosophy. Philosophy as a rigorous science. Mn.: Harvest, M.: AST, 2000. 752 p. (Classical philosophical thought), pp. 6–288.
3. Encyclopedia of Phenomenology, Kluwer Academic Publishers, 1997, Dordrecht and Boston. URL: <https://www.worldcat.org/title/encyclopedia-of-phenomenology/oclc/36120899> (accessed: 04.03.2020).
4. Smith, David Woodruff, «Phenomenology», The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: <https://plato.stanford.edu/archives/win2013/entries/phenomenology/> (accessed: 05.03.2020).